

NÁZEV ŠKOLY:	GYMNÁZIUM JOSEFA JUNGMANNA LITOMĚŘICE, Svojsíkova1, příspěvková organizace
ČÍSLO PROJEKTU:	CZ.1.07/1.5.00/34.1082
NÁZEV MATERIÁLU:	VY_32_INOVACE_3B_04_Čítí a vnímání (percepce a recepce)
TÉMA SADY:	Seminář z psychologie
ROČNÍK:	3. ročník
DATUM VZNIKU:	Prosinec 2012
AUTOŘI:	Luboš Nergl, Andrea Skokanová

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Čítí a vnímání (recepce a percepce)

Anotace:

Tento výukový materiál je určen studentům dvouletého volitelného předmětu psychologie. Text je rozdělen do jednotlivých kapitol tak, aby pokryl široké spektrum psychologické problematiky a poskytl zájemcům o tento obor základy, na které mohou navázat dalším studiem psychologie, popř. mohou takto získané poznatky využít pro soukromé účely, k sebepoznání, k rozvoji osobnosti i autoevaluaci.

Materiál obsahuje texty z učebnic určených pro výuku na vysokých školách, ale i texty určené pro zájemce z řad laiků či těch, kteří si chtějí rozšířit své znalosti získané v předmětu základy společenských věd. Tento materiál doplňuje soustavný výklad dané problematiky, navazuje na vědomosti, které studenti již získali a dále jejich znalosti prohlubuje. Materiál by měl pomoci studentům orientovat se v dané problematice, ale také je získat pro to, aby knihy zde citované také sami používali.

Text by měli studenti využívat k diskusi a k dalším vzájemným debatám. Systém návodných otázek a úkolů přispívá k hlubší práci s předloženým materiálem. Díky této „čítance“ se učí studenti pracovat s jiným textem, než který znají z učebnic, rozvíjet svou čtenářskou gramotnost a rychlou orientaci v textu.

Žáci si mohou texty vytisknout, stáhnout do mobilu či tabletu, různě si je doplňovat poznámkami, psát si do nich vlastní úkoly a dopisovat odpovědi. Během vyučovací hodiny je možné texty promítnout dataprojektorem na plátno či na interaktivní tabuli.

Časová náročnost: 2 vyučovací hodiny týdně

Čítí (recepce, sensorování) je činnost tělesných čidel (receptorů, sensorů) čili smyslových orgánů. Čidla máme vnější a vnitřní. Jejich činnost je vyvolána působením vnějšího či vnitřního prostředí. Výsledkem čítí jsou počitky různé intenzity a složitosti. Psychologie, která se zrodila z filozofie a medicíny, ve svých prvopočátcích začala experimentálním měřením počitků. Vynikl v tom Wundtův starší kolega na Univerzitě v Lipsku, lékař, matematik a fyzik Gustav Theodor Fechner (1801 – 1887).

Mimořádně zajímavé experimenty byly učiněny s tzv. sensorickou (podnětovou) deprivací.

Pavel Říčan: Psychologie (Příručka pro studenty)

Při pokusech s podnětovou deprivací mohou být zkoumané osoby umístěny v tiché místnosti, kde je co nejméně předmětů poutajících pozornost, trochu podobně, jako je tomu v mnišské nebo vězeňské cele. Silnější deprivaci docílíme dokonalou zvukovou izolací, speciálními brýlemi z mléčného skla a rukavicemi, které zabrání hmatovým podnětům i vzájemnému dotyku prstů. Zkoumané osoby mohou také být ponořeny do vlažné vody tak silně nasycené solí, že je nadnáší, jak to znají turisté koupající se v Mrtvém moři.

K čemu vede podnětová deprivace? Většina zkoumaných osob se cítí aspoň zpočátku příjemně, říkávají, že tak nějak se snad může cítit plod vznášející se v plodové vodě v mateřském lůnu; je ovšem třeba, aby měli možnost kdykoli pokus přerušit. Někteří usnou, jiní se oddají dennímu snění nebo přemýšlejí o svých osobních problémech; k tomu jim dává zvláštní příležitost jakýsi *odstup* či *nadhled* ve vztahu k běžné realitě. Další se ocitnou v proudu živých a barvitých představ, jež mohou přejít v pseudohalucinace nebo i v pravé halucinace.

Pokud je experimentálně ověřeno, že extrémně omezené čítí (sensorická deprivace) vyvolává pseudohalucinace či halucinace, tedy vjemy, lze učinit závěr, že čítí a vnímání nejsou identické procesy, že vnímání může (za poměrně výjimečných okolností) existovat bez čítí. Mohlo by tomu být i naopak? Čítí bez vnímání? V této souvislosti můžeme znovu připomenout zvláštní psychický fenomén disociace.

Mojmír Svoboda a kol.: Psychopatologie a psychiatrie

(Autor je profesorem klinické psychologie a vedoucím Psychologického ústavu Filozofické fakulty MU v Brně. Společně s ním učebnici napsaly psycholožka Hana Kučerová a profesorka psychiatrie Eva Češková.)

Disociace je obranný psychický mechanismus, který jedinec nevědomě použije, když jeho psychika není schopna se vyrovnat s určitým psychickým obsahem. Osoba jej proto odštěpí – disociuje – od vědomé oblasti psychiky a není nucena se s ním vyrovnat, což má ovšem často důsledky na celkovou stabilitu psychiky s následnou tvorbou příznaků.

Může se projevovat ztrátou paměti (disociativní amnézií), eventuálně spojenou s cestováním (fuga), snížením nebo ochuzením volných pohybů a odpovědí na zevní podněty (disociativní stupor), ztrátou osobní identity (trans a stavy posedlosti), ztrátou schopnosti pohybovat končetinami (disociativní porucha motoriky), křečemi (disociativní křeče), ztrátou citlivosti (disociativní porucha citlivosti).

● ● ●
Disociativní porucha citlivosti a poruchy senzoričné – nejčastěji mívá obraz parestezií, dysestezií a anestezií, rozsah odpovídá spíše pacientově představě než topice senzitivní inervace, zřídka se setkáváme s funkční slepotou, hluchotou či anosmií.

U somaticky i psychicky zdravého, neintoxikovaného člověka jsou procesy čítí a vnímání neoddělené, tvoří proces jediný – vnímáme realitu, která se naší duše „dotýká“ skrz tělesné receptory. Přesto nelze jednoduše tvrdit, že by byl psychický vjem pouhou sumou (součtem, shlukem) tělesných počítků, jak se ještě před Wundtem domnívali tzv. asociacionisté. Již v 18. století upozornil filozof Kant, že zkušenost nemůže vzniknout v „prázdném“ subjektu. Počítkům musí jít „cosi“ naproti, aby se z nich staly vjemy.

Arno Anzenbacher: Úvod do filozofie

(Autor je emeritním profesorem filozofie na Univerzitě v Mohuči)

KANT ukazuje, že názor (smyslové nazírání) je možný jedině proto, že existují apriorní (tedy neempiričné), transcendentální *formy názoru*. Jimi se rozmanitý počítkový materiál stává názorným. KANT rozlišuje dvě takové čisté formy názoru:

- *prostor* jako formu názoru *vnějšého* smyslu (4.2.1), jí je určována „podoba, velikost a vzájemný vztah“ předmětů; a
- *čas* jako formu názoru *vnitřního* smyslu, jí je určována „současnost a následnost“ předmětů.

Na německého filozofa navázali němečtí psychologové, kteří jsou označováni jako „gestaltisté“. Než začne lidská mysl vnímat, musí být k tomu apriorně (předzkušenostně, vrozeně) vybavena, aby

mohla vnímat. Tou výbavou jsou tzv. gestalty (tvary, celky), které umožní vytvořit z počitků vjemy a další psychické fenomény. Tyto gestalty nahradily Kantovy názírací formy – prostor a čas. Základní postulát gestaltismu zní: Celek je vždy víc než suma částí. Max Wertheimer, Wolfgang Köhler, Kurt Kofka a mnoho dalších po rozsáhlých výzkumech ustanovili víc než sto „zákonů gestaltů“. Tyto zákony ovlivňují naši psychiku nejen při vnímání, ale i při dalších mentálních výkonech. Následující text pojednává o zárodku výzkumu s vnímáním pohybu. Dle Wertheimera jde o klam, jenž nevzniká na úrovni čítí (na sítnici očí apod.), ale až v duši. Wertheimer klam nazval fí-fenomén a jde o mentální jev způsobený gestalt zákonem společného osudu.

Morton Hunt: Dějiny psychologie

(Autor je psycholog a publicista v oboru, pochází z USA)

Bylo pozdní léto roku 1910. Ve vlaku, který uháněl středním Německem, seděl mladý psycholog Max Wertheimer a upřeně pozoroval krajinu. Upoutal ho klam, jež mnoho lidí bralo jako samozřejmost, který si však, jak právě v této chvíli cítil, zasluhoval vysvětlení. Vzdálené telegrafní tyče, domy a vrcholky hor, třebaže nehybné, jako by ubíhaly proti vlaku. Proč?

Tato hádanka ho vedla k přemýšlení o jiném zdánlivém pohybu, který vytvářel stroboskop, hračku založenou na stejném principu jako pohyblivé obrázky, jež právě přicházely do módy. V obou případech byly oku rychle promítány série fotografií, pořízených v intervalech zlomků sekundy, anebo obrázků, jež se od sebe téměř nelišily. Výsledkem byl dojem plynulého pohybu.

Tento jev, známý už desítky let, nebyl nikdy uspokojivě vysvětlen. Thomas Edison a další, kteří v devadesátých letech 19. století vyvinuli pohyblivé obrázky, se spokojili s dosažením účinku bez poznání příčiny. Ale toho dne Wertheimer náhle vytušil ve vlaku odpověď. . . . Nyní ho napadlo, že zdání pohybu může být vyvoláno něčím, co se odehrává nikoli na sítnici, jak se domnívala většina psychologů, ale v mysli, kde nějaké vyšší duševní procesy vyplňují přechod mezi jednotlivými po sobě jdoucími obrázky, a tím vytvářejí představu pohybu. Okamžitě ztratil zájem o problém pohybující se krajiny a již nikdy se k němu nevrátil.

OTÁZKY A ÚKOLY

1. Čítí a vnímání obvykle tvoří spojený proces. Uvedte příklady, kdy tomu tak není.
2. Co je senzorická deprivace? V čem vidíte smysl experimentů, které byly v této oblasti uskutečněny?

3. Vyhledejte na internetu či ve slovníku (cizích slov, psychologickém) termíny: parestezie, dysestezie, anestezie, anosmie.
4. Vysvětlete fí-fenomén na videu ve vašem mobilu či fotoaparátu.
5. Vysvětlete, proč jsou halucinace vjemy, když nemají sensorický základ. V čem spočívá rozdíl mezi pravými halucinacemi a pseudohalucinacemi?
6. Na obrázku mraku vysvětlete, co je pareidolie. Jde o patický fenomén?

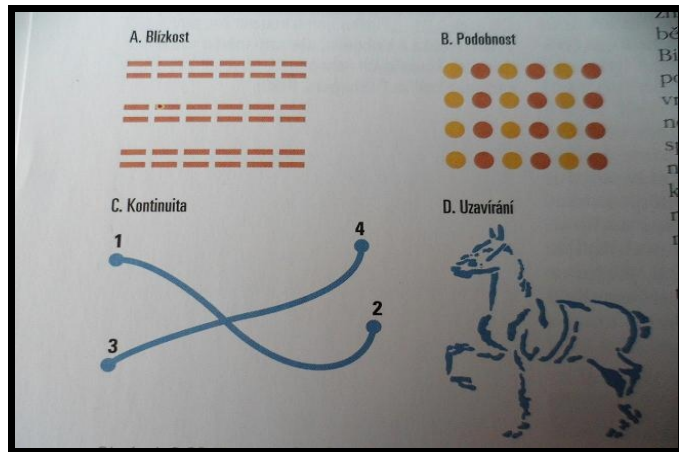

7. Na Rubinově váze a ženách vysvětlete mentální organizaci percepčního pole.

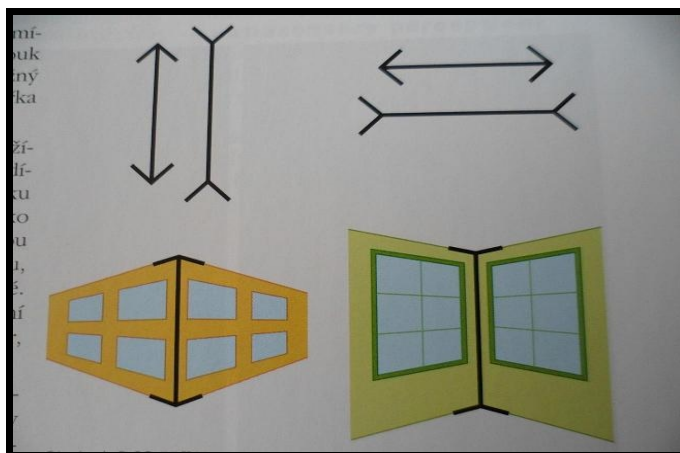

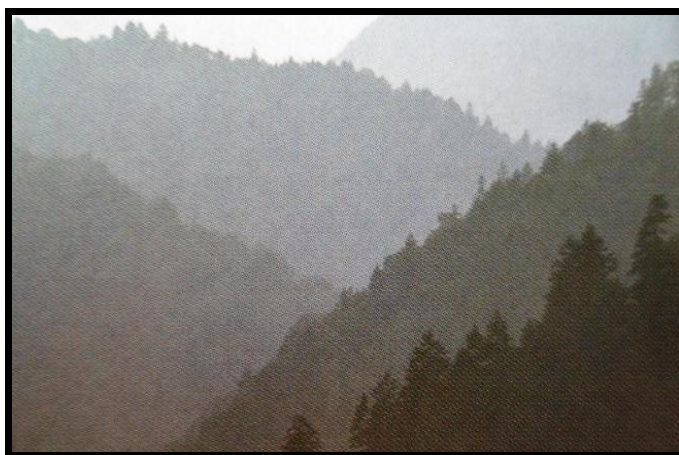
8. UkaŹte zákony gestaltů.

9. Je Müller-Lyerovův klam nevyhnutelný? Co je svět tesařů?

10. Na obrázcích vysvětlete, jak se vytváří iluze prostoru.

Zdroje:

ANZENBACHER, A. *Úvod do filozofie*. 2. vyd. Praha: SPN, 1991, 304 s.
ISBN 80-04-26038-1, str. 143

HUNT, M. *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-386-2,
str. 267 - 268

ŘÍČAN, P. *Psychologie (Příručka pro studenty)*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005,
ISBN 80-7178-923-2, str. 57 – 58

SVOBODA, M. A KOL. *Psychopatologie a psychiatrie*. 1. vyd. Praha: Portál,
2006, ISBN 80-7367-154-9, str. 229

Zdroje obrázků:

KASSIN, S. *Psychologie*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2007,
ISBN 978-80-251-1716-3, str. 106 - 113